

do dubitat de necessaria attentione, & intentione ad debite recitandum, seu rite celebrandum, aut consecrandum. Si autem dubium esset, non de parte hōrū Canonica incepta, sed de tota hora, tunc videndum est, an sapius tali dubio laboret, an non? Si primum, ut in aliis scrupulis habendus est; si secundum, tenebitur utique recitare, nisi aliqua rationabili causa deponat dubium. Est tamen aliquando efficacē & salubre remedium, ut Confessarius præcipiat scrupulos recitare flexis genibus horas canonicas, de quibus dabant. Hoc remedium experientia teste, pluribus meriti compertum est: quia cum scrupulosi non semel amore sui inordinato abundant, laborem effugiant, & timore hujus medicinæ Confessorem adire metuant, & ita per seipsos curant scrupulis satisfacere. Unde evenit, quod brevi tempore, in consilio Confessore, illis occurrant, & denique ab eorum cruciatu liberentur. S. Antonia. ibi.

134. Inq. 2. Quomodo medendum erit illis, qui circa præterita valde scrupulis vexantur, de peccatis vero in posterum vitandis parum curant? R. Quod illi potius laxi, quam scrupulosi habendi sunt. Unde eis difficile remedium adhiberi valet: quare ipsis prudens Confessarius suadeat, ut frequenter ad Confessionem devote accedant, ac majori diligentia, & fervore munia, & officia sui status adimpleant: Nihilominus si revera scrupulosi circa præteritorum confessionem inveniuntur, idem dicendum est de eis, ac de aliis scrupulosi. Videlicet, quod post integram Confessionem, sufficienti diligentia factam, non teneantur repetere, aut confiteri nisi illa peccata, quæ certo sciunt in Confessione manifestata non fuisse?

135. Pro Coronide hujus Puncti observa: Confessionem generalem non omnibus convenire; quibusdam enim est necessaria, quibusdam utilis, quibusdam vero nociva. Est necessaria illis, qui in occasione proxima, aut in inveterata consuetudine peccandi diu vixerunt, vel aliqua peccata gravia in præteritis confessionibus scienter tacerunt, vel ex defectu doloris, aut propositi, aliove ex capite nullas Confessiones egerunt. Est uti-

lis illis, qui pro majori puritate animæ, aut securitate conscientiæ, seu humilitate, vel quando ordines recipiunt, aut ad Religionem, vel ad alium statum transeunt, omnia ante acta vitæ peccata sacramento subjicere volunt. Est denique nociva scrupulosi, qui novis Confessionibus novos scrupulos gignant, ac nutriunt.

PUNCTUM VI.

An liceat agere contra Conscientiam scrupulosam.

136. Inq. 1. An quando scrupulus dicitur aliquid esse peccatum, liceat agere contra illum, adhuc eo pungente, & perseverante? R. affirm. Quia scrupulus non tollit determinatum assensum de honestate operationis: ergo eo non deposito, potest licite operari. Prob. ant. scrupulus consistit in eo v. g. quod aliquis determinate judicans officium divinum persolvise, suspicatur ex levibus iudiciis, an integre, vel an recta intentione illud recitaverit: ergo scrupulus non tollit assensum determinatum de honestate actionis.

137. Notari tamen oportet, quod scrupulus converti solet in iudicium erroneum determinatum: & tunc, si invincibile fuerit, poterit licite, & tenebitur cum illo operari, ut supra diximus de Conscientia erronea invincibili; si vero vincibile fuerit, erit illicitum, eo non deposito, operari; & de hoc iudicio erroneo intelligendus est textus in *Cap. Per tuas de Simonia*: Ubi quidam ordinatus ab Episcopo, qui dicebatur Simoniacus, permittitur ministrare in suscepto ordine, non tamen ad aliud promoveri, donec deponat errorem ex scrupulo ortum. Idem dicendum est, si scrupulus transeat in dubium; tunc enim deponi debet, ut quis licite operetur: quo sensu intelligendus est textus in *Cap. Inquisitioni de sententia Excomm.* Ubi uxori habenti scrupulum de valore Matrimonii conceditur exigere debitum conjugale, explosa conscientia levi, aut scrupulosa.

138. Inq. 2. An non solum sit licitum agere contra scrupulos, sed etiam aliquando obligatorium? R. affirm. Quia

scrup.

scrupulos fovère, solet afferre notabile damnum non solum corporis, sed etiam animæ: ergo prob. ant. quia scrupulosus ob vehementiam suarum inanum apprehensionum spiritus vitales atterit, cæcæbrum debilitat, periculo amentię se exponit, ad proprium munus obeundum se inutilem reddit, & denique a Sacramentis suscipiendis se retrahit; ergo exponitur gravi periculo corporis, & animæ: ergo ob vitanda talia incommoda debet audacter operari contra suos scrupulos. Credimus tamen plerumque excusandos esse a culpa scrupulosos, qui abigere scrupulos non nimis curant: quia impetus hujus spiritualis ægrotudinis adeo vehementis esse solet, ut iudicium obnubilet, & libertatem adimere aliquibus videatur: & ideo cum illis agendum est, tanquam cum gravi morbo laborantibus. Ad pru-

dentiam ergo Directoris pertinet uti sale, oleo, & vino, prout qualitas morbi, & infirmi expostulaverit.

139. Advertas autem, quod licet scrupuli afferant aliquando prædicta incommoda, afferunt etiam plures utilitates, inter quas 1. est: juvare ad emundandam Conscientiam. 2. Facere hominem cautum, & sollicitum in obsequio Dei, 3. Reddere illum humilem, & timoratum. Denique deserviunt ad magnum meritum, & ad purganda peccata. Et aliquando assumuntur a Deo, ut media ad consequendam æternam salutem illius, qui angores, & cruciatus scrupulorum patitur. Ut patet in quadam Moniali cruciata hac continua infirmitate, pro cuius solatio, & levamiæ precabatur alia, cui respondit Dominus: *Desine, filia, hæc enim convenit illi, ut salvetur.*

TRACTATUS TERTIUS

DE LEGIBUS.

Post notitiam regulæ intrinsicæ Moralitatis, viam facimus ad explorandam ejusdem regulam extrinsecam, nempe legem. Est enim lex suprema justitiæ regula, æquitatis norma, agendique mensura: qua ratione actus humani gaudent bonitate, aut malitia per conformitatem, vel deformitatem ad legem, de qua est præsens sermo.

CAUPT I.

De Essentia, & Conditionibus legis.

Compertum est omnibus dari pro reata creaturæ directione aliquam legem: sive ita appelletur a legendo, sive ab eligendo, sive proprius a ligando, quia ligat ad sui observantiam. Unde supposita existentia, ad ejus essentiam declarandam progredimur cum D. Thom. 1. 2. q. 90. & seq.

PUNCTUM I.

Natura, & Conditiones legis.

1. Inq. 1. Quid sit lex? R. Est Ordinatio.

ratio rationis ad bonum commune ab eo qui Reipublicæ curam gerit promulgata. Dicitur: *Ordinatio rationis*: lex enim in recto consistit in actu intellectus, qui dicitur imperium, connotando voluntatem imperantis, ut docet D. Thomas loc. cit. Dicitur deinde *in commune bonum ordinata*: per quod differt a præcepto, quod ad bonum particulare ordinari potest; non ita lex, quæ semper ad bonum commune ordinatur. Differt etiam per illas particulas lex a consilio, aut petitione, quæ ab bonum particulare ordinari valent, cum tamen lex commune bonum semper intendat. Et etiam, quia petitio, & Consilium possunt ab inferiori, & æquali exhiberi; lex vero non nisi a Superiori Communitatis, ut patet ex sequenti particula.

2. *Ab eo, qui reipublicæ curam gerit*: hoc est, qui gaudet jurisdictione in communitatem politicam; non epim ad statuendam legem sufficit potestas dominativa, sive æconomica, ut est illa, quam habet Pater in filios, Dominus in servos, & maritus in uxorem, sed requiritur potestas publica respectu Communitatis politice, ut est Urbs, Provincia, aut Regnum.

gnum. Denique dicitur in definitione, quod sit *sufficienter promulgata*: non enim sufficit, quod superior aliquid per legem præcipiat, nisi obligatio signis exterioribus communicati manifestetur, & intimetur, appliceturque per promulgationem.

3. Inq. 2. Quot sint conditiones Legis? R. Quinque communiter assignari ex *D. Thom. loco supra cit.* 1. quod toti communitati imponatur; lex enim bonum non particulare, sed commune, & universale respicit. 2. quod ab habente legitimam, & perfectam potestatem procedat. 3. quod ex natura sua sit perpetua; si enim pro aliquo tempore tantum imponatur, potius naturam præcepti, quam legis vendicat. 4. Quod ex se, & primario ad bonum commune ordinetur; nam licet præceptum etiam remota, & ultimate in commune bonum dirigatur; tamen distinguitur a lege, quia ad id non ordinatur primario sicut lex. 5. quod sufficienter promulgetur. Aliæ tres qualitates, seu conditiones assignantur pro lege humana. 1. Quod religioni congruat; hoc est, quod sit conformis legi divinæ. 2. quod disciplinæ conveniat, id est, quod legi naturali non dissonet. 3. quod saluti proficiat, hoc est quod ordinetur ad utilitatem hominum. Ad hæc reducuntur aliæ qualitates, ut quod sit honesta, justa, & moraliter possibilis fragilitati humanæ, ut ex *D. Isidoro docet D. Th. 1. 2. q. 95. art. 3.*

PUNCTUM II.

De divisione legis, & de jure Gentium.

4. Inq. 1. Quotplex sit lex? R. Est multiplex. Primo enim dividitur in *divinam, & humanam*. Divina est, quæ provenit a Deo. Humana, quæ fertur ab homine. Deinde lex divina subdividitur in *æternam, naturalem, & positivam*. Lex æterna est *divina mentis imperium promulgatum, quo creature omnes in suos fines a Deo supremo Principe ordinantur in æternitate*. Hæc lex æterna potest sumi active, & ex parte Dei, & sic in Deo est æterna: potest etiam accipi passive, pro ipsa directione passiva creaturarum, & in hoc sensu temporanea est.

Hæc autem lex æterna distinguitur virtualiter ab idea divina, & etiam a Providentia, quia Idea reperitur in Deo per modum exemplaris rei faciendæ. Providentia vero est aliquid consequens ad legem æternam, & ex se non inducit obligationem: lex autem æterna est in Deo per modum rationis gubernantis, quæ promulgata fuit in Verbo divino in æternitate.

5. Lex divina naturalis, prout in Deo, coincidit cum lege æterna, quatenus significat ipsam convenientiam, aut disconvenientiam extremorum ad invicem circa veritates mere naturales practicas, ut justitiam esse servandam, mendacium esse vitandum: qua propter hæc lex divina naturalis est, quæ jubet ea, quæ sunt per se bona, & vetat ea, quæ sunt per se mala; & per hoc distinguitur a lege divina positiva, quæ prohibet multa, quæ per se non sunt mala, Lex igitur divina, jubens ea, quæ per rationem mere naturalem cognosci possunt agenda, vel fugienda, est naturalis.

6. Lex divina positiva est illa, quæ ex Dei beneplacito procedit, ut ab hominibus observetur. Subdividitur in legem *veterem, & novam*. Lex vetus est *imperium a Deo derivatum, & promulgatum Populo Israelitico, ut eum præpararet ad legem Christi Domini*. Hæc lex vetus continebat tria genera præceptorum, nempe *Moralia, Ceremonialia, & judicialia*. *Moralia*, quæ in Decalogo continentur, semper obligant. *Legalia, seu judicialia, & Ceremonialia* desierunt post adventum Christi Domini, cujus erant figuræ, & umbræ; ideoque per consummatum est ejusdem summi Sacerdotis abrogata sunt, & ultimate, & perfecte in die Pentecostes.

7. Lex divina nova est lex Evangelica, nempe *lex gratiæ*, eo quod non solum jubet, sed ad observanda præcepta vires per gratiam confert. Lex vetus erat timoris, lex nova amoris. Unde dicitur, quod *Lex vetus cohibet manum: Nova animum*. Hæc lex solemniter promulgata fuit, quando Spiritus Sanctus igneis linguis super Apostolos descendit, & post istam generalem publicationem vim legis obtinuit, omnesque obligavit, ad distinctionem legis veteris abrogatæ, quæ solum

lum Israelitas obligabat.

8. Denique dividitur lex in *affirmativam, & negativam*. Affirmativa est, quæ præcipit aliquid faciendum, ut amare Deum. Negativa est, quæ prohibet aliquid operandum, ut non furari. Hinc oritur regula generalis: quod *leges negativæ obligant semper, & pro semper: affirmativæ autem obligant, semper, sed non pro semper*.

9. Inq. 2. Quid sit jus gentium? R. Est *quædam lex universalis recepta apud omnes gentes, nec a natura, nec a determinato Principe lata, sed usu, & consuetudine ab omnibus fere gentibus introducta*. Ut discretio Gentium, Regnorum divisio, Sedium occupatio, bella, Captivitates, servitutés, Postliminium, fœdera, Contractus, & similia. Differt Jus Gentium a jure naturali, & civili, ut const. ex *l. 1. ff. de Just. & jure*, ubi jus dividitur, in *Naturale, Gentium, & Civile*. Est tamen valde conforme Juri naturæ, & ob hanc conformitatem Jus Gentium dicitur esse aliquo modo naturale homini, secundum quod est rationalis, in quantum derivatur a lege naturali per modum conclusionis, ut ait *D. Th. 1. 2. q. 95. art. 4. ad 1.*

PUNCTUM III.

De Lege humana naturali.

10. Inq. 1. Quotplex sit lex humana? R. Est triplex, videlicet: *Naturalis, Canonica, & Civilis*. Lex naturalis humana, seu ex parte hominis est *participatio legis æternæ, seu divinæ naturalis*. Vel *quædam intimatio passiva æternæ legis, Creaturæ rationali facta*. Nam quod in lege æterna active reperitur, per legem naturalem passive a nobis participatur. Ex illa enim lege æterna, quæ est in mente divina derivatur in nos quoddam lumen, & recipitur passive in nobis, ut active dirigat nos, ostendens quid faciendum, vel fugiendum sit. Quæ quidem lex, aut lumen infunditur simul cum anima; intimatur autem, & promulgatur hominibus in instanti moralibus usus rationis juxta illud *Psal. 4. Signatus est super nos lumen vultus tui Domine*.

11. Hæc lex naturalis distinguitur ab ipsa natura rationali, & ab intellectu, quando quidem dicitur impressa, & inserta mentibus, quod nec de natura rationali, neque de potentia intellectu, verificari potest. Differt etiam a synderesi, & conscientia, quia Synderesis est *habitus cognoscens prima principia operabilia*: Conscientia est *dictamen intellectus, quo lex applicatur ipsa vero lex naturalis est ordinatio rationis a Deo nobis impressa*, cognita per synderesim, & applicata per conscientiam. Non tamen est potentia, nec habitus proprie dictus, neque actus; sed propositiones universales intellectus practici, præcipientes bonum, & vetantes malum. Ex quo plane infertur legem naturalem versari circa omnes actus virtutum, & vitiorum illos præcipientes, vel approbans, hos vero prohibens.

12. Inq. 2. An ea, quæ de jure naturæ sunt, possint ab aliquibus invincibiliter ignorari? Pro resolutione hujus dubii notandum est præcepta juris naturæ ad tres classes posse reduci: quædam enim sunt præcepta communissima, quasi prima principia per se nota; *Ut bonum est faciendum, malum est fugiendum: Quod tibi non vis, alteri ne feceris*: ad quæ reducuntur præcepta Decalogi absolute accepta. Alia sunt præcepta legis naturæ, quæ se habent, ut conclusiones proximæ ex prædictis principis evidenti, & facili discursu deductæ. Ut illa tria præcepta, supra quæ fundatur Jus Civile, nempe *Honeste vivere, neminem lædere, Jus suum unicuique tribuere*. Alia denique, quæ sunt conclusiones remotiores a primis principiis, indigentque majori luce, & discursu, ut ex illis inferantur: ut sunt præcepta circa contractus, Usuras, Matrimonium, temperantiam, & similia. Quibus suppositis.

13. R. Non posse dari ignorantiam invincibilem circa præcepta primi, & secundi generis; circa præcepta vero tertii generis, vel circa conclusiones remotiores dari posse talem ignorantiam. Prima pars est expressa *D. Tho.* & ratio est: quia hujusmodi præcepta, vel sunt ipsa prima principia per se nota, vel ita cum ipsis connexa, ut oppositum sit dissentium rationi naturali: ergo de illis nequit admitti ignorantia invincibilis. Ignorantia, quæ apud Ethnicos invaluit, præceptorum naturalium

lium primi, & secundi generis, culpabilis & vincibilis fuit, ut adoriatio plurium Deorum, adulteria, furta, & alia peccata contra naturam: & hoc accidebat, inquit D. Thom. propter hoc, quod aliqui habebant depravatam rationem ex passione, seu ex consuetudine, vel habitus corruptos, quod non excusabat illos a peccato.

14. Secunda pars, nempe posse aliquando dari ignorantiam invincibilem circa præcepta tertii generis, seu circa conclusiones remotiores a primis illis principiis, & a præceptis Decalogi, probatur: quia non omnes adulti satis idonei sunt ad operosum discursum impendendum, ut deducant veritates, ex laudatis præceptis remote profluentes, vel ob defectum scientiæ, quæ eorum statui non congruit; vel propter hebetudinem mentis, vel defectum educationis: erg. in talibus potest dari ignorantia invincibilis, aut excusabilis, ut in quibusdam contractibus usurariis, aut etiam in ipsis præceptis Decalogi, aliqua circumstantia velatis, ut in furto, aut mendacio accidere valet. D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. in corp.

15. Notent tamen diligenter Confessarii, quod si accedat poenitens cum peccatis contra præcepta juris naturæ, instruat illum in futurum, & circa præterita se gerat, ac si in eis numquam intervenisset ignorantia invincibilis; non enim facile constat, quando adest vincibilis, aut invincibilis; intelligat tamen idiotas, & simplices posse aliquando excusari a peccato propter ignorantiam. Quod non mirum, cum inter ipsos Doctores, & sapientes jurgia sint, & dissidia circa hujusmodi præcepta.

P U N C T U M I V.

De Lege humana positiva.

16. Inq. 1. Quid sit lex humana positiva? R. Est Principis humani imperium ad bonum commune ordinatum, & sufficienter promulgatum. Dividitur in Ecclesiasticam, & Civilem. Ecclesiastica est, quæ a superioribus Ecclesiasticis imponitur. Dicitur Canonica a voce græca Canon, quæ regulam latine significat. Unde jus Canonicum idem est, ac jus regulare, & ejus determinationes Canones appellantur, id est regulæ. Et licet hac ratione etiam jus Civi-

le Canonicum possit appellari, cum regulis constet; Verum usus obtinuit, ut solum jus Ecclesiasticum Canonicum nuncupetur.

17. Lex civilis est, quæ a potestate seculari imponitur, appellatur autem civilis, quia afficit cives, ad quorum gubernationem & tranquillitatem ordinatur.

18. Inq. 2. Quæ sint volumina Juris Canonici? R. Sunt primo: Decretum a Gratiano compilatum ex variis Conciliis, & Patrum testimoniis. Dividitur in centum supra unam distinctiones: & triginta, ac tres causas. Post ultimam sunt septem distinctiones de Poenitentia, & aliæ tres causæ. Ac tandem quinque distinctiones de Consecratione. Secundum Volumen appellatur Decretales, quinque libris dispositum, & constans diversis responsis, statutis, ac præceptis Pontificum, & Conciliorum. Tertium dicitur Liber Sextus Decretalium, quia easdem continet materias in aliis quinque libris. Quartum appellatur Clementina, quæ sunt varix Pontificum Decisiones collectæ a Clem. V. Et Extravagantes Joannis XXII. Et aliæ extravagantes communes diversorum Pontificum. Quintum est novum Bullarium: in quo sunt motus proprii, & Bullæ aliorum Pontificum. Et insuper omnes aliæ, quæ in dies expediuntur.

19. Hæc omnia jura Canonica vim legis habent, totamque Ecclesiam obligant præter Decretum Gratiani, quod licet aliqui velint, obligationem inducere; verius tamen est oppositum, & solum obligare Decreta, in eo contenta respective, taliter, ac si fuerint Conciliorum Generalium, aut summorum Pontificum, totam Ecclesiam obligabunt, si Provincialium, Provinciam suæ jurisdictionis. Si dicta SS. Patrum, exhortationem continent, non obligationem: quia solum summus Pontifex, Concilium Generale, aut Provinciale, vel Prælati Ecclesiarum habent facultatem condendi leges Canonicas. Eadem ratione carent vi legis decisiones Rotæ. Sic autem hoc gravissimum tribunal appellatur, quia Judices, qui ad illud concurrunt, assignantur per dies in quadam rota ad modum, quo horæ in rota horologii, ita ut tres hodie, & tres crastina, & sic de cæteris usque ad duodecim doctissimos diversorum

rum nationum, ex quibus componitur, ad lites decidendas per turnum seu alternatim assistant. Alii ajunt sit vocari a quadam rota, quæ in illo loco erat olim.

20. Inq. 3. Quæ sint volumina juris Civilis? R. Quod dividitur in leges imperatorias, sive jus comune, sive Cæsareum, & in leges regias, seu jus Regium. Continet Jus Civile omnes leges imperatorias autoritate Justiniani recopilatas in quinquaginta libris Digestorum, seu Pandectarum. Dividitur in tres partes principales, videlicet, Digestum, Codicem, & Instituta. Insuper Digestum subdividitur in Digestum vetus, Digestum novum, & Infortiatum. Secunda pars est Codex, quem etiam Justinianus compilavit, in quo continentur tres antiquiores Codices, scilicet Codex Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus, & dividitur in duo corpora, unum retinet nomen Codicis, & continet novem libros; aliud appellatur Volumen, quod tres libros ultimos Codicis usque ad duodecimum continet, & Autenticas, & Novellas.

21. Ultima pars dicitur Instituta, seu institutiones Justiniani, & est Compendium, aut summa totius Juris Civilis Cæsarei, jussu ipsius Imperatoris pro tyrionibus institutis compositum a Triboniano, Theofilo, & Dorotheo peritissimis Juris consultis. Dividitur in quatuor libros: 1. agit de Personis. 2. de Rebus, & de modo illas acquirendi. 3. de Contractibus, & obligationibus. 4. denique de Actionibus.

22. Circa leges regias, omissis aliorum Regnorum juribus, dividitur Jus Hispanum in quinque partes. Prima continet leges Fori, quas compilavit S. Isidorus in volumen appellatum Fuero del Juzgo: ad quod leges styli reducuntur, & continet antiquiores Hispaniæ leges, ex quibus tantum obligant illæ, quæ probantur esse in usu, ut dicitur l. 1. Tauri. Secunda continet leges Partitarum, ita appellatæ, quia in septem partes dividuntur. Compositæ fuerunt a Rege Alphonso IX. Sapientissimorum virorum diligentia, & labore; continent fere omnes materias, & leges Juris Cæsarei, & aliqua Decreta Juris Canonici: obser-

Tom. I.

vantur in Hispania a tempore Catholicorum Regum Ferdinandi & Isabellæ, qui l. 1. Tauri decreverunt, in his Hispaniæ Regnis per leges Partitarum judicari. Tertia pars continet Ordinamentum regale, post Partias compositum, & habet octo libros, estque in viridi observantia. Quarta leges Tauri, quæ in Civitate de Toro a Regibus Catholicis sunt ordinatæ, & observantur. Quinta dicitur Nova Recopilatio legum, seu Præmaticarum dispersarum, quæ jussu Regis Philip. II. compilatæ sunt. Et novissime jussu Philip. IV. amplior compilatio facta est.

23. Inq. 4. An, quando deficiunt leges propriæ in Hispania, debeant observari in Tribunalibus leges Cæsareæ? R. Alii affirmant, alii negant. Potest tamen conciliari utraque sententia, asserendo, quod licet leges Cæsareæ non obligent ad sui observantiam in Hispania, in quantum sunt leges Imperatoris; obligant vero in quantum sunt valde conformes juri naturali, & quadam doctrina a peritissimis in jure communi exarata. Ratio primi est, quia imperator nulla gaudet jurisdictione in Hispanos, nec in cæteros sibi non subditos. Secundi ratio est, quia, deficientibus propriis legibus, debet Judex ferre sententiam, non ad suum arbitrium; sed conformiter ad jus naturale juxta sapientium responsa, exposita in jure Cæsareo. Et ita observari ex consuetudine in Tribunalibus Hispaniæ testantur non pauci.

§. I.

Quod jus præcipue observandum sit?

24. Quando datur manifesta oppositio inter jus civile, & canonicum, tunc quodlibet jus in suo foro observandum est: nempe Canonicum in foro Ecclesiastico: Civile vero in seculari. Ita Glossa in cap. Possessor. v. sed utrum de regular. in 6. Ratio est: quia cuilibet superiori in suo foro est obediendum.

25. Sunt nihilominus aliquæ materiæ, in quibus omnino attendendum est Jus Canonicum, licet Civili illi adversetur. Primo in foro Conscientiæ, vel ubi versatur periculum animarum; nam tunc leges Civiles censentur correctæ a Jure

N Ca-

Canonico, & ita accidit in materia prescriptionis cum mala fide, in contractibus non iustis, & similibus.

26. Secundo Jus Canonicum est attendendum dum agitur de rebus Spiritualibus, ut de jramento, Matrimonio, & aliis, & etiam circa personas, & res Ecclesiasticas, & delicta punienda ab ipsa Ecclesia: nam circa hæc, nisi fuerint ab Ecclesia approbatæ leges Civiles non inducunt obligationem. *Cap. que in Ecclesiarum, & Cap. Ecclesia S. Mariae 10. de Constit.* Tertio præferendum est Jus Canonicum in causis miserabilium personarum. Denique dum agitur de equitate naturali, & vitando nimio rigore.

27. Si autem inter diversas partes Juris Canonici manifesta apparet contradictio, tunc standum est posteriori decisioni, vel constitutioni, quia bene potest judicare Legislator expedire bono communi novam condere legem, & abrogare priorem. Si vero jura non sint manifeste contraria, quantum fieri possit, concordanda sunt, & explicandæ leges priores per posteriores, aut e contra. Contrarietas enim legum concordari debet per congruam interpretationem, salva verborum proprietate, a qua sine necessitate recedendum non est, nisi aliud suadeat mens legislatoris, quæ præcipue attendenda est etiam contra significatum proprium verborum: Siquidem verba intentioni deserviunt. Ita D. Tho. cum D. Isidor. 1. 2. q. 96. art. 6.

§. II.

Quomodo legendæ, & scribendæ citationes utriusque Juris.

28. Prima pars Decreti Gratiani sic solet citari: *Distinc. 89. c. Inducatum*, id est distinct. 89. Canone, vel capite, quod incipit *Judicatum*. Secunda pars sic: *C. si homicidium 23. q. 6.* id est *Canone qui incipit: Si homicidium, causa vigesima tertia, questione sexta.* Si vero textus habeatur in tractatu de Pœnitentia, nota, quod in causa 33. q. 3. inseritur tractatus de Pœnitentia, qui continet septem distinctiones, quæ insuper dividuntur per Canones: qui textus ommissa causa 33. sic solent citari; *de Pœnit. dis. 3.*

In tantum, idest ut habetur de Pœnitentia, *distinctione tertia, Canone, qui incipit, in tantum.* Aliquando vero omittitur initium Canonis, & ponitur numerus v. g. *Canon. 33.* idest Canone trigésimo tertio:

29. Tertia pars Decreti intitulatum de Consecratione, solet citari *de Consecratione dist. 1. Nocte Sancta.* idest *de Consecratione, distinctione prima, Canone,* cuius initium est, *Nocte Sancta.* Solet etiam poni prius initium Canonis, & postea numerus distinctionis, sive e contra, quod nihil refert.

30. Decreta Gregorii IX. hoc modo citantur. *C. Damnamus de sum. Trinit.* hoc est. *Capite quod incipit: Damnamus. Titulo de summa Trinitate.* Aliquando ponitur etiam primo loco titulus, & postea initium capituli ut, *de sent. Excommun. Nuper: lege, titulo de sententia Excommunicationis. cap. Nuper.* Sed prior citandi modus est magis usitatus. Quandoque additur particula *extra*, aut *X.* v. g. prout habetur extra de restitutione expoliat. ad significandum ea, quæ citantur esse extra Gratiani Decretum.

31. Liber sextus Decretalium citatur eo modo, quo quinque libri antecedentes, solum addendo in 6. Idem observandum est in *Clementinis*, cum sola additione in *Clement. unic.* Cum autem *Clementinæ* quandoque appellantur Extravagantes: eo quod vagentur extra sex libros Decretalium, solent etiam citari admodum aliarum Extravagantium v. g. ita *Clemens V. in Extravag. Exvii.*

32. Extravagantes Joannis 22. quæ sunt viginti Constitutiones in quatuordecim titulos distributæ solent citari cum nomine Papæ, nempe Joannis 22. ad differentiam extravagantium communium, & citando initium Constitutionis cum addito *Extravagant.* v. g. *Ut Joannis 22. Extrav. Quia quorundam.* Lege: *Ut inquit Joannes 22. in Extravaganti, quæ incipit: Quia quorundam.*

33. Extravagantes communes, quæ in quinque libros dividuntur, libri in titulos, tituli in Capita, citantur eo modo, quo textus Decretalium cum sola additione *Extravag. v. g. Extrav. Unigenitus de pœnit. & remiss.* lege: in Extrava-

gan-

Cap. I. De Essentia, & Conditionibus Legis.

PUNCTUM V.

De Promulgatione Legis.

34. Inq. 1. Quid sit promulgatio legis? R. Est intimatio exterior, communitati solemniter facta, qua subditi possint, moraliter loquendo, venire in cognitionem legis. Hæc promulgatio est conditio necessaria, ut lex vim completam obligandi habeat; est enim quedam applicatio legis ad homines, & notificatio ipsius legis: imo non sufficit quod particularibus personis denuntietur, sed requiritur quod intimatio fiat communitati, per quod differt a præcepto. Unde in *c. in istis*, dist. 4. dicitur: *Leges tunc constitui, dum promulgantur*, id est, tunc constitui in suo esse completo obligandi. D. Th. 1. 2. q. 90. a. 5. in corp.

35. Eodem modo citari solent leges Codicis ponendo *C. l. ff. v. g. l. in testamento. C. de testament.* hoc est; lege in testamento, in Codice, titulo de Testamento. Quod si fiat citatio *l. unic.* significatur titulum illum non habere nisi unicam legem. Item si dicatur *l. fin.* significatur lex finalis illius tituli. Idem si ponatur *§. fin.* Si autem addatur numerus libri, designatur liber decimus, vel undecimus, vel duodecimus Codicis: nam separatim collocantur a novem prioribus libris, in quibus querenda est citatio, dum non apponitur numerus libri.

36. Novellæ, seu Authentice sic solent citari: *C. sed tamen Novell. 129. de Sam. coll. 9.* legitur: *Capite*, quod incipit *sed tamen*; *Novella 129. titulo de Samaritis.* Collatione 9. Quandoque pro *Novell. scribitur Authent. &* tunc solet ita citari: *Authent. Ut facta novæ constit. §. Sancimus.* Nempe: in Authentica, titulo, ut factæ novæ constitutiones, paragrapho incipiente *sancimus.*

37. Libri Fæudorum ita citari solent, *In lib. Fæud. de prob. fæud. alien. per Frid. §. Callidis insuper.* nempe in libris fæudorum titulo de prohibita fæudi alienatione per *Fridericum*, paragrapho incipiente, *Callidis insuper.* Quandoque paragraphus ponitur primo loco. Institutiones demum Justiniani ita citantur *§. feræ instit. de Res. divis.* hoc est, paragrapho sic incipiente, titulo *de Rerum divisione.*

38. Inq. 2. An promulgatio legis debeat fieri in singulis Provinciis, ad hoc ut obligandi vim habeat? R. neg. quia id non est de substantia legis; supposita quippe solemniter promulgatione in curia, habet lex quidquid requiritur, ut obliget: erg. sufficit promulgatio facta in curia, quin requiratur fieri in singulis Provinciis. Nisi hoc exprimitur a Legislatore; tunc enim ejus menti standum est. Unde lex Tridentini circa Matrimonium clandestina, & leges imperatorie non obligant, nisi in singulis saltem Provinciis promulgentur, quia ex ipsis constat, non aliter velle legislatorem subditos obligare. At sic non exprimente legislatore suam voluntatem, promulgatione solemniter facta in Curia, obligat lex absolute.

40. Imo statim incipit obligare omnes, qui illius notitiam moraliter certam, etiam in regionibus longinquis, sive per litteras, sive per divinam revelationem habent: quia lex, quando solemniter in Curia promulgatur, in suo esse integro constituitur: erg. ex tunc obligat, licet ignorantes invincibiliter ab ejus transgressione excusentur. Quod intelligi debet de omni lege, sive Civili, sive Ecclesiastica præter leges Cæsareas.

41. Objic. Ubi Jus canonicum, vel regale, nihil disponit circa aliquam rem, servandum est Jus commune: *Cap. si in ad.*

adjutorium dist. 10. & seq. Cap. 1. de novi operis nuntiatione: sed circa hoc nihil disponit Jus Canonicum, nec Regium Hispanum: erg. standum est Juri communi: atqui jus commune decernit, quod post promulgationem in Curia, debeat lex promulgari in singulis Provinciis, ut habetur in Authent. *Ut factæ novæ constit. Coll. 5. quæ est 66. inter Novell. Justiniani*: erg. debet publicari lex in singulis Provinciis, ut vim obligandi habeat.

42. Res. neg. major. & textus oppositi non probant esse necessarium servari jus commune licet equum sit, & justum amplecti, & per imitationem sequi dispositionem juris communis, ubi particulare nihil disponit, cum sit approbata a Viis doctissimis, & valde conformis rationi; quod probat quidem convenientissime sancitum esse a Jure Civili; non tamen necessario semper debere fieri, cum omnes fateantur posse legislatorem obligare subditos ad legem per solum promulgationem factam in Curia, si ita exprimat in ipsa lege. D. Th. *ibid. a. 4. ad 1.*

43. Nota valde distinctam esse promulgationem legis ab ejus divulgatione, nam illa est de ratione legis, quæ sufficienter salvatur per hoc, quod communiter publicetur, hæc vero petit, quod diffundatur per aures singulorum, sed ad rationem legis non requiritur: ex quo fit, post sufficientem, & generalem promulgationem solemniter factam, legem ex se obligare singulas personas, etiam eas, ad quarum notitiam non pervenit, licet ignorantes invincibiliter ab illius violatione excusentur, ut dictum est.

PUNCTUM VI.

De Acceptatione Legis.

44. Inq. 1. An lex justa a legitimo Principe lata pendeat ad sui valorem ab acceptatione populi? R. negat. de Principe Ecclesiastico constat; summus enim Pontifex, non a populo, sed immediate a Christo Domino habet potestatem legislativam, ut patet ex *Matth. 16. Tibi dabo Claves*, & ex *Joan. 21. Pasce oves meas*: erg. independentem a populi

acceptatione gaudet Prælati Ecclesiastici potestate ferendi leges, ad easque subditos obligandi.

45. Objic. 1. Ex cap. 3. dist. 4. *Ubi dicitur* ex sententia D. Aug. *Leges constituntur, dum promulgantur; confirmantur, cum moribus utentium applicantur*: ergo non sunt confirmatæ usque dum usu, & acceptatione amplectuntur.

46. R. Leges per usum, & acceptationem populi firmari; non jure, sed facto: quia non recipiunt ab illa vim obligandi: roborantur tamen, & conservantur in suo vigore per usum, & executionem, ne per consuetudinem contrariam, vel non usum, vim obligandi amittant. Itaque leges constitutæ sunt in suo esse per solemnem promulgationem, & nihil amplius requirunt, ut obligationem in subditos inducant.

47. Objic. 2. Quia multæ sunt constitutiones Pontificiæ, quæ de facto non obligant, quia non sunt a populo acceptatæ: Imo, licet acceptatæ sint in una Provincia, non in alia: erg. requiritur acceptatio legis Ecclesiasticæ ad ejus valorem.

48. R. Conced. antec. & neg. consequ. quia licet verum sit stare plura decreta Pontificum, quæ per non usum, vel per non acceptationem jam non obligant; hoc non procedit, quia illarum vis obligandi dependeat a populi consensu, sed quia per desuetudinem robor amiserunt. Etenim sicut consuetudo contraria legi tollere potest legem jam receptam, ita non usus, vel desuetudo legis potest illius obligationem impedire: & in tali casu, possunt presentes non observare tales leges absque culpa; ista tamen non caruerunt illi primi violatores, per quorum non usum desuetudo introducta est.

49. Aliud igitur est non acceptare legem; aliud valde diversum non esse receptam, vel esse rejectam. Primum semper est peccatum. Secundum potest esse sine peccato præsentium, ut ex dictis liquet.

50. Idem est dicendum de Principe sæculari, videlicet nec legem Civilem a populi acceptatione pendere, sed obligare omnes, supposita ejus promulgatione. Prob. ratione: quia semel quod Princeps

sit

sit superior legitimus, habet potestatem regendi justis legibus populum: erg. iste tenetur obedire, & consequenter acceptare leges justas; *Confirm.* quia non minor, sed major est vis legis ad obligandum subditos, quam præcepti, sed ut præceptum justum superioris obliget, non requiritur consensus, vel acceptatio subditi, quin potius ad illud acceptandum tenetur: erg. idem dicendum est de lege.

51. Objic. 1. Reges receperunt a populo mediate, vel immediate potestatem legislativam: erg. credendum est, illam recepisse sub conditione acceptationis, ne populus obligaretur invito, ut sic a gravamine Principum facilius liberaretur.

52. R. Negan. consequ. quia licet populus potestatem condendi leges in Principem transtulerit, non tamen sub illa conditione; alias populus se ipsum regeret, non Princeps populum: quare iste absolutam potestatem Principi dedit ad condendas leges justas, quæ congruant suo regimini, & communi utilitati, de quibus loquimur.

53. Objic. 2. Lex debet in bonum Republicæ ordinari, illique prospicere; sed si populus resistit legibus a Principe latis non conveniunt bono communi, quia absque tumultu plebis, & magna perturbatione vix possunt stabiliri: erg.

54. R. Populum injuste perturbari, quando Princeps juste, & legitime præcipit, nec perturbatio populi tollit talem legem secundum se ad bonum commune conducere: aliquando tamen expediens erit, legem suspendere, si videat legislator ob illius sanctionem, subditos perturbari. Poterit tamen in suo dictamine permanere, ut lex a se lata observetur, ne ejus potestas contemnatur, quod prudentis Principis arbitrio, non judicio populi ignorantis, relinquendum est.

55. Inq. 2. An populus peccet non acceptando legem Superioris legitimi absque justa causa? R. Affirm. Constat ex *propos. 23. Damnata ab Alex. VII. Populus non peccat, etiam si absque justa causa non recipiat legem, a Principe promulgatam*. Merito proscripta est Doctrina hæc, utpote seditiosa, perturbativa, imo & destructiva regiminis Prin-

Tom. I.

cipum. Solum igitur locum tenet, quando in aliquo Regno adest consuetudo, vel conventio, ut non condantur leges absque consensu, & acceptatione subditorum. Tunc vero non erit regimen Monarchicum, sed Aristocraticum, aut Democraticum, ut fertur de Anglia, ubi ad condendas leges concurrunt optimates Reipublicæ, & etiam aliqui de plebe.

56. Unde dubitans an lex sit acceptata, aut usu recepta debet illam observare, quia possessio stat pro lege; supponitur enim dari legem, & solum de illius acceptatione dubitari.

PUNCTUM VII.

De Appellatione a Lege.

57. Inq. 1. An liceat appellare a lege. R. quod si legislator inferior sit, licitum est appellare ex juxta causa de illius lege ad Superiorem: quia supposita causa justa, cuilibet licet uti remedio appellationis. Si autem legislator sit Princeps supremus, non adest locus appellationi; hæc enim solum de inferiori ad superiorem interponi valet. Tunc igitur tantum potest fieri humilis supplicatio, ut Princeps, audita causa supplicationis, suspendat legem, si ei expediens visum fuerit.

58. Inq. 2. An toto illo tempore, quo supplicatio interponitur, peccent subditi contra legem operantes? R. affirm. quia lex obligat eo ipso, quod lata sit, & promulgata independentem a populi acceptatione: erg. per supplicationem non suspenditur ejus obligatio: cum supplicatio non habeat effectum suspensivum, sicut appellatio. Peccant ergo illius transgressores, nisi lex observari non possit absque scandalo, & per epikeiam, seu benignam interpretationem voluntatis Principis, possint ab obligatione excusari.

59. Attamen si Princeps audiens supplicationem populi, taceat, & observationem ejus non procuret, nec instet, quod de facto lex observetur, ex tunc legem abrogare censetur: quia si haberet animum obligandi sua lege, insistet, utique, & ad ejus obligationem

O

ur-

urgeret. Hoc autem intelligendum est, nisi ex conjecturis colligatur, silentium Principis non oriri a voluntate abrogandi, nec dirigi ad tollendam legem, sed ut prudenter, & suaviori modo eam firmari faciat, vel quia amplius non valet, & propterea permittit mala, ut majora devideret.

60. Unde lex sufficienter promulgata obligat ad sui observantiam, etiam si dura, & difficilis videatur. Ratio est, quia supponitur legem impositam esse justam: ergo licet sit gravis, & difficilis, est ei obediendum. Superior enim habet potestatem obligandi per legem intra latitudinem justæ materiæ, & ita dixit Ulpianus l. *Proposit. ff. Qui, & a quibus: Quod quidem perdurum est, sed ita lex scripta est. Et Glossa in Cap. ex part. 2. de officio Delegat. licet durum sit, superioris mandato obediendum est.*

CAPUT II.

De Potestate ferendi Leges.

Agitur in hoc capite de his tantum, in quibus residet potestas legislativa de jure ordinario, circa quod certæ possunt assignari regulæ, non de illis, in quibus ex delegatione reperitur. Quia cum delegatio ex mera voluntate delegantis pendeat, potest conferri ad placitum delegantis.

PUNCTUM I.

De Potestate legislativa Civili.

61. Inq. 1. An detur in hominibus potestas condendi leges Civiles? R. affirm. constat ex illo *Prov. 2. Per me Reges regnant, & legum conditores justa discernunt. Idem patet ex Apost. ad Rom. 13. & tanquam de fide est definitum in Conc. Const. sess. 8. & ultima. Prob. ration. quia ad conservationem boni communis requiritur publica potestas, qua communitas gubernatur: nam ubi non est *Gubernator, corrumpit populus*; sed nequit *Gubernator* communitatem, nisi mediis legibus, gubernare: ergo certum est dari in hominibus potestatem condendi leges, quibus populus possit gubernari; ita D.*

Thom. lib. 1. de regim. princip. cap. 1. & 2.

62. Inq. 2. An potestas legislativa Civilis conveniat Principi immediate a Deo? R. Omnes asserunt dictam potestatem habere Principes a Deo. Verius tamen dicitur, non immediate, sed mediante populi consensu illam eos a Deo recipere. Nam omnes homines sunt in natura æquales; nec unus est superior, nec alius inferior ex natura, nulli enim dedit natura supra alterum potestatem, sed hæc a Deo data est hominum communitati, quæ iudicans rectius fore gubernandam per unam, vel per plures personas determinatas, suam transtulit potestatem in unam, vel plures, a quibus regeretur, ut ait D. Th. 1. 2. q. 90. a. 3.

63. Ex hoc naturali principio oritur discrimen regiminis Civilis. Nam si Respublica transtulit omnem suam potestatem in unum solum, appellatur *Regimen Monarchicum*; si illam contulit Optimatibus populi, nuncupatur *Regimen Aristocraticum*; si vero populus, aut Respublica sibi retineat talem potestatem, dicitur *Regimen Democraticum*. Habent igitur Principes regendi potestatem a Deo, quia supposita electione a Republica facta, Deus illam potestatem, quæ in communitate erat, Principi confert. Unde ipse nomine Dei regit, & gubernat, & qui illi resistit, Dei ordinationi resistit, ut dicit Apost. loco supra laudato.

64. Inq. 3. In quibus resideat potestas condendi leges Civiles? R. In primis potest Imperator ferre leges pro omnibus Provinciis suæ gubernationi subiectis; quia est in illis supremus Dominus, supremam habens potestatem subditos regendi. Deinde quilibet Rex in suo Regno habet potestatem legislativam, qua possit statuere leges obligantes suos subditos, propter rationem supra traditam. Idem dicendum est de aliis Principibus supremis, qui superiores non agnoverunt in temporalibus, quocumque nomine, aut titulo appellentur.

65. Certum est etiam Regnam hæredem Regni, & Dominam illius, sive Gubernatricem habere hujusmodi potestatem ferendi leges pro suo Regno; & licet aliqui dubitent, quod si Matrimonium

est

est ligata, num pertineat ad Maritum potestas legislativa, vel saltem ad utrumque, nihilominus probabilius iudicamus, jus gubernandi Regnum ad solam Regnam hæredem pertinere, nisi ipsa velit tamen potestatem communicare Marito; ut fecit illa Heroina Elisabeth, Ferdinandi Catholici uxor.

66. Denique habent potestatem legislativam omnes Civitates, & Respublice exemptæ, quæ nullum supremum Dominum, & absolutum cognoscunt. Quia ipsæ Civitates hoc ipso, quod supremo dominio gaudeant, se gubernare possunt, & consequenter condere leges, quæ necessariæ sunt ad rectam gubernationem. Aliæ vero Civitates non exemptæ carent tali potestate, nisi ex consuetudine, ex privilegio, vel concessione Principis, cui subiectæ sunt, id obtineant. Poterunt tamen aliqua statuta condere, seu conventiones facere inter se, quibus in vi contractus obligentur; & imponere aliqua præcepta ad nutum Principis revocabilia, quibus cives obediunt teneantur, sicut Patrifamilias in sua domo.

PUNCTUM II.

De Potestate condendi Leges Ecclesiasticas.

67. Inq. 1. An detur in Ecclesia potestas condendi leges. R. affirm. Assertio est de fide contra Lutheranos, qui Ecclesiam, non Remplicam, aut statum distinctum a civili, sed collegium in statu civili astruunt, vel fingunt, sed rejecta eorum voluntaria cœcitate, prob. doctrina Catholica ratione: quia Ecclesia est perfectissima communitas ad finem spirituales ordinata; ergo requirit perfectissimum regimen, nempe Monarchicum, consistens in eo, quod in uno tanquam in supremo capite reperitur universalis potestas eam regendi, & condendi leges fini spirituali congruentes.

68. Inq. 2. In quibus resideat potestas ferendi leges Ecclesiasticas? R. In primis reperitur in Summo Pontifice, qui supposita electione eam accipit immediate a Christo Domino juxta ejus promissionem *Matth. 16. Quodcumque ligaveris*

super terram, erit ligatum & in Cælis. Et *Joan. 21. Pasce oves meas.* Porro hæc supremam potestatem non contulit Dominus D. Petro pro seipso tantum, sed etiam pro successoribus ejus; alias non providisset Ecclesiæ, quam supra firmam petram fundare voluit. Igitur suprema potestas condendi leges pro tota Ecclesia est in Pontifice, tanquam in supremo legislatore, & oppositum est hæreticum.

69. Deinde residet hæc potestas pro suis Ecclesiis, & Diocæsesibus in Episcopis, sive eam acceperint immediate a Christo Domino, sive a Summo Pontifice, de quo nihil certum, & parum conducit ad intentum. Episcopi enim succedunt Apostolis in Episcopatu, Consecratione, Jurisdictione, & potestate pro sua Ecclesia, & hoc competit eis jure ordinario, & ex vi sui muneris. Unde possunt condere leges pro suo Episcopatu, inconsulto Papa, in Synodo, & extra Synodum. Non tamen valent, quæ ad fidei declarationem pertinent, statuere. Nec assignare impedimenta Matrimonii, Officium Divinum mutare, Clericis tributa imponere; Episcopatus unire, vel duos de uno facere, nec quadragesimale jejunium variare. Viros præclaros in Canone Sanctorum ponere, aut canonizare, nec alterare, quæ repugnant Privilegiis, & Constitutionibus universalibus, & cum dictis limitationibus, & aliis similibus, quæ in jure habentur, intelligendum est illud proloquium; *Quod potest Pontifex in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua Diocæsi.* Idem est de Archiepiscopis, Primatibus, & Patriarchis respectu suarum Ecclesiarum.

70. Domini Cardinales ratione suæ dignitatis possunt in Ecclesiis suorum Titulorum leges ferre: quia in eis habent jurisdictionem Episcopalem, seu ordinariam. Legati Summi Pontificis, seu Nuntii Apostolici in Provincia suæ Legationis pollent potestate condendi leges perpetuas. Abbates exempti, Archiepiscopi, & alii similes habentes jurisdictionem quasi Episcopalem, simili gaudent potestate.

71. Concilia Generalia autoritate Papæ congregata, & confirmata, possunt statuere leges obligantes totam Ecclesiam:

siam: & colligitur ex *Act. Apost. 15.* ubi Apostoli in primo Ecclesie Concilio congregati statuta perpetua pro tota Ecclesia sanxerunt. Concilia Provincialia, vel Synodalia gaudent etiam potestate leges condendi pro suis Provinciis, aut Diocesisibus. Declarationes Sacrae Congregationis Cardinalium factae auctoritate Pontificis, & latae authentica declaratione, probabilibus habent vim legis. Præterea Capitula Ecclesie Cathedralis possunt in Sede vacante, ferre leges, habentes vim obligandi, donec a successore Episcopo, vel ab ipso Capitulo in alia sede vacante, revocentur: quia succedunt dicta Capitula Ecclesie Cathedralis (non Collegiatae) in administratione temporali, & spirituali totius Diocesis.

72. Denique in Congregationibus Religiosis, in quibus datur jurisdictio spiritualis a Pontifice concessa, reperitur etiam potestas legislativa. An autem hæc resideat apud Patrem Generalem, Provinciale, vel alios Prælatos, pendet ex particularibus Constitutionibus ejusque Religionis. In nostra solum potest Capitulum Generale leges ferre ex dispositione Constitutionum 3. *part. cap. 4. §. 4.* Quod non tollit singulos Prælatos posse præcepta imponere obligantia in conscientia, eo modo, & forma, qua in singulis Religionibus taxatur. Oppor- tet autem præcepta formalia esse per pauca, ne loco remedii laquea parentur, & ne dulcedo regiminis rigore amarescat.

CAPUT III.

De obligatione, quam lex ex natura sua inducit.

Cum de ratione legis sit obligare subditos ad sui executionem, videndum est, qualis sit ipsa obligatio in lege positiva humana, nam de divina, & naturali nemo ambigit, obligare in conscientia.

PUNCTUM I.

De obligatione legis humanae.

73. Inq. 1. An omnis lex humana obliget in conscientia? R. affirm. *Const. ex Apost. ad Rom. 13. Qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.* Unde concludit Apost. debere subditos obedire Superioribus non solum propter iram, sed propter conscientiam. Princeps enim, aut Superior juste imperans, nomine Dei imperat juxta illud: *Qui vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.* Lucæ 1. *Per me reges regnant, & legum Conditores justa decernunt.* Prov. 8.

74. Ex hac doctrina inferitur nullam dari legem vere talem, quæ vim obligandi in conscientia non habeat, ac proinde non esse vere legem, aut præceptum, si non imponat obligationem in conscientia, saltem ad poenam: quia si lex est justa, & rationabilis, procedit a Superiori, ut tali imperante, & jubente: erg. ut imponente obligationem: quia impossibile est præceptum esse justum, & quod illi parere subditi non teneantur; quapropter, ut supra diximus, lex a ligando dicitur: quia ligat subditorum conscientias ad ipsius observationem.

75. Objic. 1. Jus Gentium est vere lex, sive pertineat ad legem naturalem, sive ad positivam; & tamen non obligat in conscientia ad observandum ea, quæ sunt statuta per ipsum, ut homines in bello captos in servitutem redigere, bella movere adversus occupantes terras proprias, & alia, quæ non obligant in conscientia: erg. non est de ratione legis obligare in conscientia.

76. R. Quod jus Gentium quoad enumerata, & alia similia, solum est lex permissiva respectu victoris, reducendi scilicet victum in servitutem, quod ad placitum renuntiare potest. Sed si velit stare juri, nullus potest eum turbare, & in hoc sita est tota vis obligandi juris Gentium. Sicut Privilegia, quæ secundum aliquos, sunt vere leges, possunt renuntari, si sint personæ singulares, & tamen obligant alios, ne perturbent utentes privilegia sibi concessis.

Ob-

77. Objic. 2. Dantur in Religionibus plures constitutiones, quæ non obligant in conscientia, ut D. Th. 2. 2. q. 186. art. 9. ad 1. refert de constitutionibus Prædicatorum, & ex nostris patet 1. *part. cap. 1. n. 7.*: erg. non est de ratione legis obligationem inducere in conscientia.

78. R. Constitutiones Religionum, quæ veteres leges fuerint, obligant in conscientia ad culpam, vel ad poenam in eis taxatam, si vero aliqua dentur, quæ neque ad culpam, neque ad poenam obligent, reductive pertinent ad legem, & sunt quædam directiones institute ad bonum commune. Advertas etiam adhuc de legibus, quæ ad solam poenam obligant, fere nunquam violari, nisi aliqua culpa intercedat, vel propter negligentiam, vel passionem, ut alium affectum inordinatum. Ut ibidem ait D. Thom.

79. Inq. 2. An leges injustæ obligent in conscientia? R. Quod per se non obligant, per accidens vero queunt obligare. Primum patet, si enim sunt certo injustæ, quia procedunt a non habente legitimam potestatem, vel quia jubet aliquid illicitum, minime obligant, ut ex se liquet. Verum per accidens possunt obligare, ut si lex communiter putaretur justa, & non esset contra bonum naturale, aut divinum: ut ait D. Thom. 1. 2. q. 96. art. 4.

80. Inq. 3. An leges alias justæ a Principe Tyranno latae obligent in conscientia? R. Principem posse dici Tyrannum, vel gubernatione, vel usurpatione. Si primo modo sit tyrannus, leges ejus obligant in conscientia: quia est legitimus Superior. Si fuerit tyrannus per usurpationem Regni, & sit in pacifica possessione, etiam ejus leges abs dubio observandæ sunt: quia licet a principio Regnum tyrannice acquisierit, jam possidet potestatem Regnum gubernandi. Si autem leges ferat, dum actualiter aggreditur, & persistit in usurpatione Regni non sibi competens, populo arma adhuc adversus eum stringent, tunc sicut caret legitima potestate, ita nullius roboris sunt illius leges, nec ullus tenetur eas observare.

81. Nota tamen, quod quando Republica, licet involuntarie, & quia non po-

Tom. I.

test tyrannum repellere, arma deponit, eumque Regno potiri permittit, non peccare tyrannum leges in bonum commune ferendo: quia licet Republica coacte, & involuntarie consentiat in usurpatione tyrannica, hac supposita, concedit illi facultatem, ut leges congruentes ad sui conservationem, & tranquillitatem ferat: hoc autem non tollit illum peccare usurpando, & retinendo Regnum, usque dum illud licite possideat.

PUNCTUM II.

Unde colligendum sit leges sub gravi, vel levi obligare.

82. R. Obligationem legis ex voluntate legislatoris pendere; & voluntas legislatoris ex ejusdem verbis colligenda est. Si exprimat se velle obligare ad poenam, & non ad culpam; aut obligare quoad unam partem, & non ad aliam, illius intentioni standum est. Verba autem, quæ imperium, aut præceptum indicant, communiter sunt sequentia: *Jubeo, mando, præcipio, impero, prohibeo, volumus, decernimus, statuimus, non liceat facere, omnia quæ teneantur, aut obligentur*, & omnia quæ præceptum important, vel in actu exercitio continent. Alia autem verba, quæ non explicant intentionem obligandi, sed simplicem voluntatem: *ut rogamus, hortamur, monemus, suademus*, & similia, non habent vim præcepti, nec afferunt obligationem in conscientia.

83. Obligatio igitur gravis, aut levis legis, vel præcepti nequit sufficienter colligi ex sola intentione legislatoris, neque ex sola materia præcepta, neque ex solis verbis, sed venanda est ex his omnibus, & ex pena imposita transgressoribus, & etiam ex consuetudine Regionis, in qua lata est lex: nam consuetudo, præsertim timoratorum, optima interpret legum est. Unde si verba legislatoris expriment præceptum in materia gravi, vel imponat poenam similiter gravem, recte deducitur velle inducere obligationem gravem, quia lex ex genere suo, supposita materiae gravitate, gravem imponit obligationem: nisi aliunde de opposita intentione legislatoris expresse constet.

P

Ca-